

فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال بیست و پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۲

صص ۲۸-۱

راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت با تکیه بر تسهیم نقش‌های حقیقی و حقوقی (مورد مطالعه شهر تهران)

مجید محمدولی^۱، علی قنبری باغسیاه^۲، بهنام مدبری^۳، سید محمد هاشمی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۴

چکیده

زمینه و هدف: مطابق ماده ۳ قانون پیشگیری از وقوع جرم (سال ۱۳۹۴)، تعیین قدرالسهم کلیه نقش‌های حقیقی و حقوقی، نقش بسزایی در پیشگیری از جرم سرقت دارد؛ هدف این پژوهش تدوین راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت با تکیه بر تسهیم نقش‌های حقیقی و حقوقی است.

روش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی، تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری تعداد ۴۰۰ پرونده سرقت (سال ۱۳۹۸) و بهره‌گیری از خبرگان حوزه پیشگیری از جرم است. نمونه انتخابی، تعداد ۳۸۴ پرونده بود که نکات مهم آن توسط پرسش‌نامه محقق ساخته، توسط ۴۰ نفر خبرگان مورد بررسی قرار گرفت. روایی آن صوری و محتوایی توسط ۷ نفر از نخبگان، و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۷۹ شده و اولویت‌بندی راهبردها بر اساس روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس انجام شده است.

یافته‌ها: مهم‌ترین راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت در شهر تهران مبتنی بر معیارهای قانونی، علمی، وظیفه‌ای (ساختاری و ماهیتی) و مشارکتی نقش‌های حقیقی و حقوقی با محوریت پیشگیری اجتماعی، وضعی و کیفی شناخته شد. از نگاه خبرگان، نقش‌های حقیقی و حقوقی با قابلیت فعالیت پیشگیری اجتماعی در اولویت نخست، پیشگیری وضعی در جایگاه دوم و پیشگیری کیفی در جایگاه سوم اجرای راهبردهای پیشگیری از سرقت است.

نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق نشان داد میزان مشارکت سایر نقش‌ها (به خصوص شهروندان و سازمان‌های مردم‌نهاد) در امر پیشگیری از سرقت کم شده و مطالبه‌گری از دستگاه عدالت کیفی افزایش یافته است. در این راستا وزارت آموزش و پرورش، وزارت راه و شهرسازی و قوه قضائیه بیشترین نقش را در پیشگیری اجتماعی، وضعی و کیفی دارند.

کلیدواژه‌ها: سرقت، پیشگیری از جرم، تسهیم، نقش‌های حقیقی، حقوقی.

۱. دانشجوی دکتری رشته مدیریت پیشگیری از جرم، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران، رایانامه:

mohammadvali110@chmail.ir

۲- استادیار مدیریت پیشگیری از جرم، گروه پدافند غیرعامل، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران، رایانامه:

a.ghanbari@apu.ac.ir

۳. استادیار مدیریت تربیت بدنی، گروه تربیت بدنی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران، رایانامه:

behnam-modaberi@yahoo.com

۴. استادیار گروه حقوق، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین و عضو پیوسته انجمن پژوهش‌های انتظامی و انجمن حقوق اساسی

ایران، تهران، ایران، رایانامه: sm.hashem@apu.ac.ir

مقدمه

وقوع جرم پدیده‌ای جهانی است، نمی‌توان صرفاً و تنها با استفاده از ابزارهای کیفری مانند جرم‌انگاری‌های متعدد، وضع مجازات‌های کیفری و... امیدی به پیشگیری از وقوع و یا کاهش نرخ جرم و آسیب‌های اجتماعی داشت (بارانی، ۱۳۹۳، ۱۱). پیشگیری بر اساس مفهوم گسترش‌یافته، انجام هر اقدامی است که علیه جرم صورت گیرد و آن را کاهش دهد؛ مفهوم پیشگیری در سه دهه اخیر توسط نظریه پردازان جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی در مسیر تغییر و تحول ساختاری و کارکردی قرار گرفته و مفاهیم جدیدی در بسیاری از کشورها وارد ادبیات پلیسی شده و زمینه تغییر رویکرد پلیس در حوزه پیشگیری از جرائم را به همراه داشته است. پلیس ایران نیز در پی تغییر نگرش‌ها و رویکردهای پیشگیرانه از جرم در جوامع مختلف، در یک دهه اخیر با تغییر از رویکرد سنتی به رویکرد جامعه‌محوری (مشارکتی) و به نوعی از رویکرد سلبی به رویکرد ایجابی، قدم‌های مهمی را به منظور تغییرهای اساسی در ابعاد مختلف درون‌سازمانی و برون‌سازمانی در قالب ظرفیت‌سازی برای جلب مشارکت جامعه، سازمان‌ها و سایر نهادها در پیشگیری از جرم برداشته است. رویکرد پیشگیری چند نهادی در مقایسه با مداخله تک‌نهادی از این فرض استنباط شده است که هر نهادی به نوبه خود در زنجیره وسیع پیشگیری از جرائم نقش دارد (باوی، ۱۳۹۷، ۷۴). مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، در بیانات خود فرموده‌اند: «همه دستگاه‌ها موظف هستند در جهت پیشگیری از وقوع جرم با قوه قضائیه همکاری کنند»؛ همچنین در قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۹۴ نیز مشارکت همه قوا و دستگاه‌ها و نیز مشارکت مردم در امر پیشگیری پیش‌بینی شده است؛ چرا که در پیشگیری از جرائم مختلف و گاه بسیار آسیب‌زا به جامعه یک قوه (قوه قضائیه) و یا یک دستگاه (انتظامی ج.ا.) به تنهایی نمی‌تواند موفق باشد (باوی، ۱۳۹۷، ۷۵).

با نگاهی به سابقه کشور در این زمینه، این نظر تا اندازه زیادی و جاهت پیدا می‌کند. یکی از دلایل اصلی بدست آوردن موفقیت در این زمینه، وفاق میان سه قوه تصمیم ساز (قوه مقننه)، تصمیم گیر (قوه مجریه) و ناظر (قوه قضائیه) در تأیید مصوبات شورای عالی پیشگیری از جرم برای اجرایی شدن است. بر همین اساس به نظر می‌رسد برای تحقق یافتن رویکرد چندنهادی در ایران، باید هماهنگی لازم و راهبردهایی مشخص و مشترک میان نقش‌های درگیر در موضوع پیشگیری (حقیقی و حقوقی)، صورت گیرد. رویکرد چند نهادی در پیشگیری از جرم، در قالب نقش‌های حقیقی و حقوقی، به نحوی است که فعالیت سازمان‌های دولتی، غیردولتی و مشارکت فرد فرد آحاد جامعه را در کنار یکدیگر ملزم می‌نماید. البته در میان این نقش‌ها فعالیت سازمان‌های دولتی آن هم به دلیل انتظار بالای مردم از بدنه دولت، خود به‌طور مجزا شایسته بررسی است؛ زیرا عموماً وظایف دولتی این نهادها به نحوی است که یا به‌طور خاص وظیفه پیشگیری بر عهده آنها نهاده شده است و یا وظایف آنها به‌طور غیرمستقیم به پیشگیری از وقوع جرم منتهی می‌شود.

امروزه مهم‌ترین الگوی پیشگیری سرقت در کشورهایی با وقوع جرم بالا مانند انگلیس، امریکا و استرالیا استفاده از یک الگوی چندوجهی با ضمانت اجرایی مناسب است. به بیان دیگر علاوه بر نهادهای قضایی، انتظامی و امنیتی دیگر مؤسسات دولتی، مردم نهاد و سازمان‌هایی خصوصی و نیمه‌خصوصی در پیشگیری، کشف و تعقیب سرقت مشارکت فعال و مسئولانه دارند. نقش سازمان‌های غیردولتی در آموزش و کارکرد آموزشی پیشگیری از وقوع جرم، کارکردی نظارتی است. این سازمان‌ها به دو دسته، سازمان‌های سنتی (که ریشه در فرهنگ و باورهای ملی و مذهبی با کارکرد فرهنگی دارند) و سازمان‌های نوین (که هویت و اساسنامه مشخص با رویکردهای جدیدی از جمله پیشگیری از وقوع جرم دارند) در نظر گرفته شده است. این سازمان‌ها همچنین به منظور بازپذیری اجتماعی بزهکاران، می‌توانند از قابلیت نهادهای مردمی برای

جلوگیری از تکرار جرم استفاده کنند (ایرانشاهی، ۱۳۹۹، ۸۵). این نهادهای مردمی و محلی نقش انکارناپذیری در پیشگیری از جرم دارند که سازوکارهای شایسته برای مشارکت آنها پیش بینی نشده است. مشارکت نهادهای مردم نهاد، جامعه و حتی اساتید دانشگاه نیز در این قانون متناسب با نقش آنها باید پیش‌بینی شود. نویسندگان تحقیق، به دنبال این مسأله هستند که راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت با تکیه بر تسهیم نقش‌های حقیقی و حقوقی کدامند؟

پیشینه و ادبیات نظری

منظمی تبار، دوستدار، سمیعانی، رفیعی دولت‌آبادی، منظمی تبار (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی تعامل پلیس و قوه قضاییه در پیشگیری از جرم» بیان داشتند که اجرای مأموریت مشترک پیشگیری از جرم توسط نیروی انتظامی و دستگاه قضایی با سطح همبستگی بالا و معناداری تابعی از متغیر استنباط از مفهوم پیشگیری از جرم در این دو دستگاه است و در سطح شناختی و فرهنگ سازمانی موانع جدی برای تحقیق مأموریت پیشگیری از جرم وجود دارد که از مصادیق آن می‌توان به نداشتن سند همکاری و برنامه مشترک بین دو سازمان اشاره کرد.

رضایی، محمدی‌مقدم، احمدی‌مقدم، بارانی (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «الگوی تحول سازمانی در پیشگیری انتظامی از جرم با رویکرد جهادی» به این نتیجه رسیدند که پلیس در حوزه‌ی پیشگیری انتظامی از جرم با رویکرد جهادی در وضعیت رقابتی قرار دارد و معتقدند در صورتی که راهبردهای تعیین شده به درستی به کارگیری شوند، توان و قابلیت لازم از طریق پیاده‌سازی رویکرد جهادی در پیشگیری از جرم به وجود خواهد آمد.

فتحی، شریفی‌رهنمو، شریفی‌رهنمو و حسین‌پور (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر پدیده سرقت‌های خرد در شهر همدان»، به این نتایج رسیدند که میانگین بی‌نظمی فیزیکی و کنترل اجتماعی براساس داده‌ها معنی‌دار نمی‌باشد و با مقایسه میانگین مشخص شد متغیرهای مذکور به اندازه‌ای نبودند که مانع

از سرقت سارقان باشد. اما نتایج متغیرهای هم‌نشینی با افراد خلافکار و میزان دینداری معنی‌دار است؛ لذا تاثیرگذاری آنها تبیین شد و در نهایت تصریح گردید میانگین آنومی بیشتر از میانگین بوده و سارقان آنومی بالایی جهت اقدام به سرقت گزارش کرده‌اند. بنابراین از آنجا که عوامل مؤثر احصاء شده باعث ایجاد انگیزه و کشش مجرمانه در فرد می‌شوند، شناخت دلایل ارتکاب سرقت می‌تواند در وهله اول به پیشگیری از سرقت کمک نموده و در وهله دوم، با ارائه مجموعه آموزش‌ها و آگاهی‌سازی اجتماعی و برنامه‌ریزی و طراحی صحیح شهری براساس نتایج بی‌نظمی فیزیکی و کنترل اجتماعی، موجب منفعل سازی کانون‌های جرم خیز شده و اقدامات پلیس را مرثر گرداند.

ستوده گندشیمین و بیابانی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر اقدامات نهاد عدالت کیفری در پیشگیری از تکرار سرقت توسط سارقین حرفه‌ای و سابقه دار (مطالعه موردی سرقت‌های خرد سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ شهرستان اردبیل)» برنامه‌ها و اقدامات معمول در عرصه پیشگیری چهارگانه در پیشگیری از تکرار سرقت خرد توسط سارقین حرفه‌ای و سابقه‌دار تاثیرگذار بوده است. هرچند نقاط قوت و ضعف و خلأهای عملیاتی در این بین، میان برنامه‌ها مشهود است. سنجش و ارزیابی تأثیر اقدامات نهاد عدالت کیفری می‌تواند زمینه‌شناسایی نقاط قوت و ضعف نهاد عدالت کیفری در تشدید اقدامات پیشگیرانه را فراهم ساخته که با رفع موانع و توسعه تقویت راهبردهای اثربخش، موجبات ارتقاء توان پیشگیری از تکرار سرقت و در نهایت تأمین و حفظ امنیت اجتماعی در بین مردم گردد که همانا هدف نهاد عدالت کیفری نیز همین است.

درویشی، جزینی و خداداد (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان «شناسایی اقدامات اجرایی پیشگیری از سرقت خرد در استان قم» در حوزه پیشگیری اجتماعی، مواردی مانند آگاه‌سازی شهروندان در پیشگیری انتظامی، شناسایی مالخرها و برخورد با آنها و آموزش مناسب و روزآمد به نیروهای گشتی در پیشگیری وضعی، در دسترس قرار نگرفتن اموال و نظارت بر ساخت و ساز مناسب محیط‌های شهری، نصب دوربین و

تجهیزات پایش تصویر و بازسازی بافت‌های فرسوده و در پیشگیری کیفری، کنترل مجرمین حرفه‌ای و شناسنامه‌دار کردن آنها و تشدید مجازات بازدارنده مورد تأکید بوده است

ابوذری، رشیدپور و تجا (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی تأثیر نقش سازمان‌های موثر در پیشگیری از وقوع جرم پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد رسانه‌ها، آموزش و پرورش، پلیس، قوه قضائیه، سازمان زندان‌ها، سازمان بهزیستی و سازمان تامین اجتماعی عملکرد مثبتی در پیشگیری از وقوع جرم داشته‌اند.

آریسوکوو، ایگبولکوو، اوه، اویپو، آسامو، راساک و آیزاک (۲۰۲۰)، در پژوهشی به نقش مشارکت جامعه در پیشگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه پرداختند. یافته‌های مطالعه، موارد سرقت زیاد را به‌عنوان جرم رایج در روستاهای نیجریه نشان داد. مشاهده شد که جوانان درصد بیشتری از مظنونان در ایستگاه‌های پلیس به جرم را تشکیل می‌دهند. بیکاری و فقر در میان مردم روستایی به ویژه جوانان مسئول این جنایت‌ها بودند. کمبود زیرساخت‌های اجتماعی، حضور ناکافی پلیس و حمایت دولت از جوانان بیکار وضعیت جنایت را در مناطق روستایی بدتر کرد. سطح پایین تعاملات جامعه با پلیس در پیشگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه وجود داشت. این مطالعه افزایش مشارکت پلیس و مردم را در پیشگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه توصیه کرد.

مینو (۲۰۱۸)، در تحقیق خود باعنوان «رویکردی جدید مبتنی بر جامعه برای پیشگیری از وقوع جرم در ژاپن»، بیان داشت ساکنانی که قبلاً نسبت به فعالیت‌های پیشگیری از وقوع جرم بی تفاوت بوده‌اند در این فعالیت‌ها شرکت کردند. به‌ویژه بسیاری از کارمندان اداری در سی و چهل سالگی در فعالیت دوم شرکت کردند. این نتایج نشان داد که فعالیت‌های پیشگیری از وقوع جرم در تنوع دامنه داوطلبان پیشگیری از وقوع جرم و تغییر فعالیت و نگرش آن‌ها مفید است.

مارک لونند و مرنیوس (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان «پیشگیری از جرم در نقاط پر جرم» به بررسی دو پروژه که توسط پلیس استکهلم و سودرمانلاند با همکاری شورای ملی پیشگیری از جرم سوئد انجام شده پرداخته است. پروژه به چگونگی اجرای طرح‌های پیشگیری از جرم در مقابله با حملات خیابانی در استکهلم و حمله و تجاوز در فضای باز در اسکین استونا می‌پردازد. قبل از اجرای طرح‌ها به بررسی ظرفیت موجود در هر دو شهر برای تمرکز بر روی طرح‌های پیشگیری از جرم در مناطق مشخص که مناطق جرم‌خیز نامیده می‌شوند، پرداخته شد و هدف از اجرای پروژه کاهش نرخ جرم در شهرهای یاد شده و در چشم اندازی وسیع‌تر ترغیب و تشویق پلیس به سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی برای طرح‌های پیشگیری از جرم مبتنی بر موضوعات علمی واضح و مشخص می‌باشد. آنها در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که برخی نقاط پر جرم نیاز به طراحی جدید توسط شهرداری دارد تا مانع از فعالیت مخفی برخی صنوف موثر در جرم مثل فروشندگان الکل گردیده و امکان نظارت پلیس را بیشتر نماید.

دیتن (۱۹۹۷)، بیان داشته است که برابر بررسی‌هایی که در پلیس کشورهای مختلف جهان صورت گرفته، ضعف تعامل پلیس و دستگاه قضایی یکی از علل اصلی از بین رفتن دلایل و مدارک در صحنه جرم و به نتیجه نرسیدن پرونده‌ها است و رؤسای سازمان‌های پلیسی، در پاسخ به این که چرا نتوانسته‌اند تعامل مفید و سازنده‌ای با مقامات قضایی برقرار کنند اعلام داشته‌اند که مأموران تحت امر آنها در بسیاری از موارد، مهارت‌های لازم برای تعامل سازمانی را آموزش ندیده‌اند و نبود الگویی برای ایجاد این تعامل باعث شده که برقراری تعامل یک امر شخصی و سلیقه‌ای محسوب شود و در عمل هیچ‌گونه قاعده و حتی رویه عرفی برای این موضوع وجود نداشته باشد. **پیشگیری از جرم:** پیشگیری یعنی جلوگیری از تبدیل اندیشه مجرمانه به عمل و یا دشوار کردن ارتکاب آن تا هم شهروندان بهتر حمایت شوند و هم اینکه دولت کمتر در امر سرکوبی و مجازات سرمایه‌گذاری کند (ابراهیمی، ۱۳۹۴، ۶۷).

پیشگیری اجتماعی از جرم

پیشگیری اجتماعی مجموعه اقداماتی است که به محیط‌های پیرامونی شخص که در روند پذیرش اجتماع دخیل بوده و دارای کارکرد اجتماع محور هستند، تأثیر می‌گذارند. در پیشگیری اجتماعی، تقویت ساز و کارهای خود کنترلی (یا موانع اخلاقی) از یک سو و آموختن مهارت‌های اجتماعی برای تعامل با دیگران از سوی دیگر، به نوجوانان آموزش داده می‌شود (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۷، ۵۶).

پیشگیری اجتماعی از جرم مجموعه تدابیر و اقداماتی است که هدف آن حذف یا کاهش عوامل اجتماعی زمینه‌ساز جرم و ایجاد یا تقویت عوامل اجتماعی بازدارنده از جرم است. به اعتقاد گسن، پیشگیری حاصل تجربیات پیشگیرانه مددکاران اجتماعی در زمینه مبارزه با ناسازگاری محیطی جوانان بزهکار و بدون مداخله بخش‌های پلیس و دادگستری بوده است. دولت آفریقایی جنوبی پیشگیری اجتماعی را با عنوان کاهش عوامل اجتماعی اقتصادی و محیطی زمینه‌ساز انواع خاصی از جرایم تعریف کرده است. بر اساس تعریف ارائه شده توسط برخی از کشورها، پیشگیری اجتماعی به دنبال پیشگیری از تغییر در جامعه به جای تغییر در محیط مادی است (محمدنسل، ۱۳۹۳، ۷۷).

در پرتو نظریات جامعه‌شناختی جرم، برخی از مکاتب^۱ بر عوامل مالی، اجتماعی و فرصت جرم تمرکز دارند. مطابق مبانی نظری این رویکرد، تمام مردم در صورت قرار گرفتن در موقعیت‌های خاص (مکانی، زمانی و ...) مرتکب جرم و تخلف خواهند شد. این دیدگاه، مشارکت نهادهای (دولتی و غیر دولتی) رفاهی- اجتماعی، جامعه مدنی و حمایت از افراد مستعد بزهکاری را برای کارایی و اثر بخشی پیشگیری از وقوع جرم الزامی می‌داند. در این مکتب، پدیده جرم به عنوان یک هنجار پذیرفته شده است. ماده بیست و پنجم قطعنامه پیشگیری از جرم سازمان ملل متحد (با رویکرد توسعه اجتماعی)،

به‌منظور هجوم به متغیرهای خطر جرم و بزه‌دیدگی کشورهای عضو را به اجرای برنامه‌های زیر ترغیب می‌کند:

الف) اشاعه متغیرهای حمایت‌کننده از طریق برنامه‌های کامل و اثربخش توسعه‌ای (اجتماعی، اقتصادی و ...) مانند داشتن محل سکونت، داشتن شغل و ...؛ ب) اشاعه اقداماتی که در راستای حذف محرویت‌ها و سکونت در مناطق حاشیه‌ای صورت می‌گیرد؛ ج) اشاعه راه‌حل‌های افعال مثبت؛ د) استفاده از راهبردهای آموزشی و آگاه‌سازی افکارعموم جامعه به‌منظور ارتقاء هنجار قانون‌مداری و منعطف بودن در کنار پاس داشتن هویت‌های فرهنگی (جهانگیری رسا، ۱۳۸۸، ۸۱). محورهای اصلی پیشگیری اجتماعی از جرم عبارتند از:

- آگاهی‌بخشی و اصلاح باورهای دینی؛

- مدیریت نیازها؛

- توانمندسازی فردی و اجتماعی؛

- تقویت مداخلات اجتماعی و فرهنگی (محمدنسل، ۱۳۹۳، ۸۷).

پیشگیری وضعی از جرم

سه رأس مثلث تکوین جرم عبارتند از شخص بزه‌کار، بزه‌دیده و موقعیت یا وضعیت. ارائه‌دهندگان نظری پیشگیری وضعی یا پیشگیری موقعیت‌مدار معتقدند پیشگیری اجتماعی به صورت انفرادی دارای کاستی‌هایی است. شایسته است تا در کنار آن ملاحظاتی به کار گرفته شود که علیرغم وجود مجرمین و متخلفین تحریک شده و بالقوه فرصت رویارویی میان آنان و اهداف مجرمانه به وجود نیاید.

آی. سی. پی. سی^۱ در تعریفی پیشگیری وضعی را افزایش زحمت و خطر انجام بزه برای بزه‌کاران با پتانسیل بالقوه از راه اقداماتی مانند مشکل کردن دست‌یابی به سوژه، نظارت و کنترل دست‌یابی و همچنین کاستن ارتفاع از جرم معرفی کرده است. هدف

پیشگیری وضعی کاهش جرم از طریق نظارت، اعمال مدیریت و بیهنه سازی محیط فیزیکی است (گادسدن، ۲۰۰۳، ۸۷).

روش‌های پیشگیری وضعی در سال ۱۹۹۳ توسط کلارک در سه دسته اصلی ارائه شده است. کورنیش و کلارک (۲۰۰۱)، این روش‌ها را با کمی اصلاح به پنج روش اصلی به شرح زیر ارتقاء دادند:

- الف) فنون مبتنی بر افزایش تلاش و زحمت انجام جرم؛
- ب) فنون مبتنی بر افزایش خطرات قابل پیش‌بینی انجام جرم؛
- ج) فنون مبتنی بر کاهش انتفاع قابل پیش‌بینی از انجام جرم؛
- د) فنون مبتنی بر کاستن از محرک‌های مشوق بزهکاران؛
- ه) فنون مبتنی بر از بین بردن بهانه‌ها (کلارک، ۲۰۰۳، ۱۲۳).

پیشگیری کیفری از جرم

گروهی به‌طور سنتی رسالت سیستم عدالت کیفری را سزادهی به بزهکاران و اجرای عدالت می‌دانند اما گروهی دیگر وجود دارند که در کنار اجرای عدالت معتقد به فایده‌گرایی نیز هستند و بر این باورند که سیستم عدالت کیفری علاوه بر اجرای عدالت، باید هدف پیشگیری و کاهش جرم را نیز دنبال کند. به لحاظ همین نگرش، قانون اساسی کشور ما پیشگیری از جرایم را نیز در شمار مسئولیت‌های قوه قضاییه و سیستم عدالت کیفری قرار داده است. دو تعبیر کلی در مورد پیشگیری از کیفری از جرم وجود دارد. یک تعبیر صفت کیفری را به معنای تنبیهی در نظر گرفته و پیشگیری کیفری را به معنی پیشگیری از جرم از طریق تنبیه و سزادهی در نظر گرفته است. تعبیر دوم از پیشگیری کیفری، پیشگیری از جرم از طریق اقدامات سیستم عدالت کیفری است. این تعریف دو ویژگی اصلی را در خود دارد. خصیصه اول این است که فقط اقدامات مرتبط با سیستم عدالت کیفری (دستگاه قضایی، پلیس، سازمان زندان‌ها، تعلیق مراقبتی ضابطین خاص) را در بر می‌گیرد. خصیصه دوم این است که این تدابیر شامل کلیه تدابیر پیشگیرانه اعم از کیفری یا غیر کیفری است که توسط اعضای سیستم عدالت

کیفری انجام می‌شود و فقط منحصر به تدابیر واکنشی نسبت به جرم نمی‌شود. لذا با توجه به مطالب بالا تعریف زیر برای پیشگیری کیفری از جرم پیشنهاد می‌شود: پیشگیری کیفری از جرم مجموعه تدابیر و اقداماتی است که از طریق اجزای سیستم عدالت کیفری برای حذف یا کاهش خطر وقوع جرم انجام می‌شود (محمد نسل، ۱۳۹۳، ۱۶۱).

نیک تایللی^۱ معتقد است پنج سازوکار مستقیم و پنج سازوکار غیرمستقیم در جهت پیشگیری کیفری با مدیریت نهادهای عدالت کیفری وجود دارد. از نظر ایشان سازوکارهای مستقیم شامل ناتوان‌سازی، بازدارندگی خاص، بازدارندگی عام، عدالت ترمیمی و خنثی‌سازی بوده و سازوکارهای غیرمستقیم شامل همکاری در اجرای راهبرد سرکوب و تحکم، همکاری در ارائه اطلاعات و تخصص، اعمال نفوذ در راستای پیشگیری از جرم، ارائه خدمات به بزه‌دیدگان، انگیزش بزه‌کاران به اصلاح و درمان می‌باشد (تایللی، ۲۰۹۹، ۱۹۱).

همچنین چهار روش اصلی در پیشگیری کیفری عبارتند از: افزایش نظم حقوقی در جامعه، ارتقای اثربخشی پیشگیرانه آراء و احکام قضایی، ارتقای اثربخشی پیشگیرانه قوانین و مقررات، کاهش جمعیت کیفری زندان (محمد نسل، ۱۳۹۳، ۱۶۸).

تصمیم‌گیری چندمعیاره: تصمیم‌گیری شامل تعریف هدف‌ها، بیان راه‌حل‌ها با امکان بالفعل شدن، امکان سنجی انجام آنها، ارزیابی اثرات و نتایج راه‌حل‌ها و در پایان برگزیدن و اجرای آنها است (محمدمرادی و اختر کاوان، ۱۳۸۸، ۱۱۴). در دهه‌های اخیر توجه پژوهش‌گران معطوف به مدل‌های چندمعیاره برای تصمیم‌گیری‌های پیچیده شده است. در این گونه تصمیم‌گیری‌ها چندین شاخص یا هدف که گهگاه با هم متضاد هستند، در نظر گرفته می‌شوند (ژوویانگ، ۲۰۰۱، ۳). طی سال‌های اخیر روش‌های مختلفی چون روش تحلیل سلسله‌مراتبی، روش فرایند تحلیل شبکه، روش تخصیص

خطی، روش وزن‌دهی افزایشی ساده، روش ویکور و روش تعیین اولویت با شباهت به راه‌حل مطلوب یا تاپسیس برای تصمیم‌گیری چند معیاره، پیشنهاد شده است. در این روش گزینه‌ها و معیارهای متعددی برای انتخاب وجود دارد. به‌منظور انجام بهترین انتخاب باید همه آنها رتبه‌بندی شده و یا این که به هر یک از آنها یک نمره اختصاص داده شود. فلسفه کلی در این روش تعریف دو گزینه مفروض با استفاده از گزینه‌های موجود است. نمره یک؛ مطلوب مثبت (بهترین حالت ممکن)، نمره دو، مطلوب منفی (بدترین حالت‌های ممکن). برای هر گزینه یک نمره محاسبه و گزینه‌ها رتبه‌بندی می‌شوند. معیار محاسبه نمرات (با ماهیت مثبت یا منفی) در روش تاپسیس نزدیکی حداکثری به گزینه مطلوب (دوری حداکثری از گزینه منفی). بهترین انتخاب، گزینه با نزدیکی حداکثری به گزینه مثبت و دوری حداکثری از گزینه منفی است.

روش

پژوهش حاضر از نوع هدف، کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش، ۴۰۰ پرونده‌ی سرقت ارجاع شده و مورد رسیدگی قرار گرفته به پلیس آگاهی تهران و تعداد ۴۰ نفر خبرگان و صاحب‌نظران حوزه پیشگیری از بزهکاری (کارشناسان پلیس آگاهی، کارشناسان سازمان بهزیستی، قضات دادگستری، کارشناسان خبره در حوزه علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، جرم‌شناسی و ...) است. برای انتخاب جامعه آماری مطلوب، پرونده‌هایی بررسی شد که پس از مشخص شدن متغیرهای وابسته موجود در پرونده سرقت، امکان شناسایی و ارزیابی میزان تأثیرگذاری متغیرهای مستقل آن پرونده‌ها نیز فراهم بوده است. از این تعداد به دلیل هم‌پوشانی، تعداد ۳۸۴ پرونده برای توصیف و تحلیل انتخاب شدند و نمونه آماری تحقیق به صورت تمام شمار انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها ابتدا مجموعه شرایط و وضعیت ارتکاب جرم سرقت در شهر تهران و مطالعه اسنادی ۳۸۴ پرونده صورت گرفته و با در نظر گرفتن متغیرهای عدیده (نوع سرقت، حالت سرقت، شغل افراد، تحصیلات، محل رشد، زمان، مکان و وسایل استفاده شده، گروه همسالان، خانواده،

اعتقادات مذهبی، بازدارنده‌های محیطی، سوابق افراد، نوع مجازات‌های قبلی، جاذبه‌های آماج جرم و...، پرسش‌نامه محقق ساخته و مبتنی بر مبانی نظری تحقیق تهیه شد. روایی صوری و محتوایی این پرسش‌نامه توسط ۷ نفر از نخبگان تأیید شده و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۰۷۹ به دست آمد و در اختیار صاحب‌نظران برای پاسخ‌گویی قرار گرفت. مشارکت‌کنندگان در تکمیل پرسش‌نامه پژوهش شامل صاحب‌نظران و با شاخص‌هایی مانند مدیر کل تا کارشناس ارشد، تحصیلات کارشناسی ارشد به بالا، متخصص پیشگیری از جرم با حداقل ۱۵ سال سابقه خدمتی مشتمل بر ۴۰ نفر بودند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش تاپسیس، برای تشکیل پایگاه داده مربوط به جرایم سرقت شهر تهران از نرم افزار اکسل و برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش در روش تاپسیس از نرم افزار متلب استفاده گردید. با نظرسنجی از تعداد ۴۰ نفر از نخبگان مرتبط، به ارزش‌گذاری یا اولویت‌بندی این راهبردها در پیشگیری از جرم سرقت بر اساس روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس اقدام شد.

یافته‌های

پس از بررسی پرونده‌های سرقتی تهران بزرگ، نتایجی در شش گام زیر به دست آمد:

گام اول: احصاء راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت شهر تهران از طریق مطالعه پرونده‌های مذکور و تقسیم‌بندی در ۳ بعد اصلی پیشگیری از جرم (اجتماعی، وضعی و کیفری) توسط خبرگان که از آن به عنوان ورودی سایر مراحل پژوهش استفاده گردید.

جدول شماره ۱: مقوله‌ها، مفاهیم و گزاره‌های پیشگیری از جرم سرقت

مقوله	مفهوم	گزاره
پیشگیری وضعی	افزایش	سخت کردن آماج جرم سرقت از طریق ایجاد موانع (خصوصاً موانع فیزیکی) (راهبرد ۱-۲-۱)
	زحمت	کنترل دسترسی به آماج برای افراد غیرمجاز و غیر مسؤل (راهبرد ۲-۱-۲) غربال و کنترل خروجی‌ها (راهبرد ۳-۱-۲)
		منحرف کردن بزهکار از آماج جرم سرقت به ویژه با استفاده از طراحی‌های محیطی (راهبرد ۲-۱-۴)
		کنترل وسایل تسهیل جرم سرقت (راهبرد ۲-۱-۵)

<p>توسعه محافظت در برابر وقوع یا اتمام جرم سرقت (راهبرد ۲-۲-۱)</p> <p>کمک به نظارت طبیعی به خصوص با استفاده از روش‌های طراحی محیطی (راهبرد ۲-۲-۲)</p> <p>کاهش گم‌نامی و سهولت در شناسایی (راهبرد ۲-۲-۳)</p> <p>استفاده از مدیران محلی در پیشگیری از سرقت (راهبرد ۲-۲-۴)</p> <p>تقویت نظارت رسمی (راهبرد ۲-۲-۵)</p>	<p>کاهش خطرات</p>	
<p>پنهان کردن اهداف سرقت (راهبرد ۲-۳-۱)</p> <p>از دسترس خارج کردن اهداف سرقت (راهبرد ۲-۳-۲)</p> <p>مشخص کردن اصالت و هویت دارایی‌ها (راهبرد ۲-۳-۳)</p> <p>از بین بردن بازار غیرقانونی تجارت اموال مسروقه (راهبرد ۲-۳-۴)</p> <p>از بین بردن نفع با استفاده از ناکارآمد ساختن اموال مسروقه (راهبرد ۲-۳-۵)</p>	<p>کاهش منافع</p>	
<p>کاهش ناکامی و فشار روحی و روانی لحظه‌ای وارده به سارقین در جهت انحراف از تصمیم به سرقت (راهبرد ۲-۴-۱)</p> <p>دوری از ستیزه به منظور انحراف اذهان از سرقت (راهبرد ۲-۴-۲)</p> <p>کاهش تحریک هیجانی مشوق کننده سرقت (راهبرد ۲-۴-۳)</p> <p>خنثی کردن فشار روانی نشأت گرفته از خرده فرهنگ‌ها، عادات اجتماعی و ... (راهبرد ۲-۴-۴)</p> <p>نبی از تقلید جرم سرقت به خصوص با جلوگیری از تبلیغ و اشاعه آن (راهبرد ۲-۴-۵)</p>	<p>کاهش تحریک</p>	
<p>وضع قواعد و مقررات و ایجاد سیستم (راهبرد ۲-۵-۱)</p> <p>راهنمایی قبلی و آگاهی بخش نسبت به تهدیدات احتمالی وقوع سرقت (راهبرد ۲-۵-۲)</p> <p>تحریک وجدان به خصوص از طریق تبلیغات محیطی (راهبرد ۲-۵-۳)</p> <p>کمک به هماهنگی در جهت تسهیل در سازگاری با هنجارها و پرهیز از جرم سرقت (راهبرد ۲-۵-۴)</p> <p>کنترل مواد مخدر و الکل (راهبرد ۲-۵-۵)</p>	<p>حذف بهباه‌ها</p>	
<p>توسعه و ترویج مشاوره و معاضدت حقوقی و قضایی (راهبرد ۳-۱-۱)</p> <p>تنظیم و تحکیم روابط حقوقی افراد (راهبرد ۳-۱-۲)</p>	<p>افزایش نظم حقوقی در جامعه</p>	
<p>شخصی کردن عقوبت و مجازات مرتکبین (راهبرد ۳-۲-۱)</p> <p>تسریع در کشف، رسیدگی، صدور و اجرای احکام (راهبرد ۳-۲-۲)</p> <p>تقویت اثر بخشی پیشگیرانه احکام (راهبرد ۳-۲-۳)</p>	<p>ارتقای اثر بخشی پیشگیرانه آراء و احکام قضایی</p>	<p>پیشگیری کیفری</p>
<p>شناسایی و رفع نقاط ضعف و خلاف قوانین و مقررات (راهبرد ۳-۳-۱)</p> <p>ارتقای نظارت بر عملکرد مجریان قوانین و مقررات (راهبرد ۳-۳-۲)</p> <p>تأمین لوازم و رفع موانع اجرای قوانین و مقررات (راهبرد ۳-۳-۳)</p>	<p>ارتقای اثر بخشی پیشگیرانه</p>	

	قوانین و مقررات	
	کاهش جمعیت کیفری زندان	
	تعیین و اعمال مجازات جایگزین زندان (راهبرد ۳-۴-۱) مدیریت فرآیند تحقیقات مقدماتی و قراردادهای تأمین (راهبرد ۳-۴-۲)	
	اصلاح نگرش و تقویت باورهای دینی (راهبرد ۱-۱-۱) ترویج و تقویت ارزش‌ها، هنجارها، اخلاق و رفتار دینی (راهبرد ۱-۱-۲) ارتقاء آگاهی‌های عمومی و اختصاصی در مورد جرایم و آسیب‌های اجتماعی (راهبرد ۱-۱-۳) خنثی‌سازی عملیات روانی مروجین جرم یا آسیب (راهبرد ۱-۱-۴)	آگاهی بخشی و اصلاح
	شناسایی و تأمین نیازهای مشروع مرتبط با جرم سرقت یا آسیب (راهبرد ۱-۲-۲) اصلاح فرایند تأمین نیازهای محرک جرم سرقت یا آسیب (راهبرد ۱-۲-۲) حذف یا جایگزینی نیازهای کاذب (راهبرد ۲-۲-۳)	توانمندسازی فردی و اجتماعی
	ارتقای مهارت‌های اساسی زندگی (راهبرد ۱-۳-۱) تقویت بازسازی اجتماعی (راهبرد ۱-۳-۲) ارتقای سرمایه اجتماعی در راستای افزایش مشارکت، افزایش اعتماد (راهبرد ۱-۳-۳) گسترش فرضیه امر به معروف و نهی از منکر (راهبرد ۱-۳-۴)	تقویت کنش‌گران اجتماعی
	تقویت نقش و جایگاه خانواده در پیشگیری از سرقت (راهبرد ۱-۴-۱) تقویت نقش و جایگاه محله‌ها در پیشگیری از سرقت (راهبرد ۱-۴-۲) تقویت نقش و جایگاه نهادهای مذهبی در پیشگیری از سرقت (راهبرد ۱-۴-۳) تقویت نقش و جایگاه نهادهای آموزشی در پیشگیری از سرقت (راهبرد ۱-۴-۴)	مدیریت نیازها

گام دوم: پس از تعیین راهبردهای پیشگیری از جرم سرقت در شهر تهران، تعیین معیارهای تصمیم‌گیری برای ارزش‌گذاری و وزن‌دهی به راهبردهای احصا شده، در گام دوم پژوهش صورت پذیرفت. در این پژوهش ۵ معیار احصاء شد که عبارتند از: اهمیت راهبرد از منظر پیشگیری، کارایی و اثربخشی راهبرد، قابلیت اجرایی راهبرد، بودجه و هزینه مورد نیاز و زمان مورد نیاز برای راهبرد.

گام سوم: پس از احصاء راهبردهای پیشگیرانه در گام نخست و تعیین معیارهای تصمیم‌گیری در گام دوم، در این مرحله، ماتریس تصمیم‌گیری در مورد راهبردها بر اساس معیارها تشکیل شده است. راهبردهای پیشگیری به صورت سطری و معیارهای

تعیین شده به صورت ستونی قرار گرفتند. پس از تشکیل ماتریس خام ارزیابی راهبردها بر اساس معیارهای مورد نظر، این ماتریس در اختیار ۴۰ نفر از نخبگان و قرار گرفت و از آنان خواسته شد تا بر اساس معیارهای تعیین شده به هر یک از راهبردها امتیازی بین ۱ تا ۵ اختصاص دهند:

گام چهارم: پس از تشکیل ماتریس تصمیم و وارد کردن امتیازات مورد نظر نخبگان، در مرحله بعد به نرمال کردن ماتریس تصمیم پرداخته شد. برای نرمال‌سازی مقادیر از روش برداری استفاده شده است. پس از آن ماتریس تصمیم نرمال موضوع، تشکیل شد. وزن هر معیار در درایه‌های (عناصر) مربوط به آن معیار درج شد. سپس محاسبه مطلوب‌های مثبت و منفی انجام شد. در این مرحله برای معیارهایی که بار مثبت داشتند، مطلوب مثبت بزرگ‌ترین مقدار و مطلوب منفی کوچک‌ترین مقدار آن معیار بود. معیارهایی که بار منفی داشتند، مطلوب مثبت کوچک‌ترین مقدار و مطلوب منفی بزرگ‌ترین مقدار آن معیار اعمال شد. پس از محاسبه فاصله از مطلوب‌های مثبت منفی و محاسبه راه حل مطلوب، میزان نزدیکی نسبی هر گزینه به راه حل مطلوب محاسبه شد. هر چه این مقدار به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد، راهبرد به جواب مطلوب نزدیک‌تر و بنابراین بهتر و کاراتر است. در جدول زیر نیازها و رتبه هر راهبرد بر اساس معیارهای مورد نظر و با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس بیان شده است:

جدول ۱- امتیازها و رتبه هر راهبرد بر اساس روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس

رتبه راهبرد حاصل از مدل تاپسیس	راهبرد	رتبه راهبرد حاصل از مدل تاپسیس	امتیاز حاصل از مدل تاپسیس	راهبرد	رتبه راهبرد حاصل از مدل تاپسیس
۱	راهبرد ۱-۱	۲۶	۰/۰۶۹۶۵۴	راهبرد ۱-۱	۱
۲	راهبرد ۲-۱	۲۷	۰/۰۶۸۵۶۸	راهبرد ۲-۱	۲
۳	راهبرد ۳-۱	۲۸	۰/۰۶۸۵۶۷	راهبرد ۳-۱	۳
۴	راهبرد ۱-۴	۲۹	۰/۰۶۷۴۶۸	راهبرد ۱-۴	۴
۵	راهبرد ۳-۴	۳۰	۰/۰۶۶۵۶۹	راهبرد ۳-۴	۵

۰/۰۳۲۷۴۵	راهبرد ۲-۵-۱	۳۱	۰/۰۶۰۶۳۵	راهبرد ۴-۱-۴	۶
۰/۰۳۰۱۰۵	راهبرد ۲-۵-۳	۳۲	۰/۰۶۰۶۰۰	راهبرد ۱-۳-۱	۷
۰/۰۳۰۱۰۰	راهبرد ۲-۴-۱	۳۳	۰/۰۵۹۵۶۸	راهبرد ۲-۴-۱	۸
۰/۰۲۹۸۸۶	راهبرد ۲-۴-۲	۳۴	۰/۰۵۸۵۶۷	راهبرد ۱-۲-۱	۹
۰/۰۲۸۷۵۰	راهبرد ۲-۵-۳	۳۵	۰/۰۵۸۴۲۳	راهبرد ۴-۱-۱	۱۰
۰/۰۲۷۶۴۵	راهبرد ۲-۴-۴	۳۶	۰/۰۵۷۶۸۹	راهبرد ۱-۲-۱	۱۱
۰/۰۲۶۵۷۸	راهبرد ۲-۵-۵	۳۷	۰/۰۵۶۵۶۹	راهبرد ۴-۱-۲	۱۲
۰/۰۲۵۴۷۹	راهبرد ۲-۴-۴	۳۸	۰/۰۵۵۴۹۶	راهبرد ۲-۲-۲	۱۳
۰/۰۲۳۴۵۶	راهبرد ۲-۱-۳	۳۹	۰/۰۵۳۸۹۷	راهبرد ۲-۲-۵	۱۴
۰/۰۲۲۷۴۶	راهبرد ۲-۵-۵	۴۰	۰/۰۵۲۱۵۶	راهبرد ۱-۳-۲	۱۵
۰/۰۲۰۹۶۳	راهبرد ۲-۲-۳	۴۱	۰/۰۵۱۲۸۶	راهبرد ۳-۴-۲	۱۶
۰/۰۱۹۸۵۲	راهبرد ۲-۴-۲	۴۲	۰/۰۵۰۱۳۵	راهبرد ۲-۵-۲	۱۷
۰/۰۱۸۶۴۵	راهبرد ۲-۳-۳	۴۳	۰/۰۵۰۱۰۰	راهبرد ۲-۳-۲	۱۸
۰/۰۱۷۵۹۸	راهبرد ۳-۱-۴	۴۴	۰/۰۴۹۵۰۰	راهبرد ۳-۳-۲	۱۹
۰/۰۱۶۷۴۱	راهبرد ۲-۳-۱	۴۵	۰/۰۴۸۷۸۲	راهبرد ۱-۲-۲	۲۰
۰/۰۱۶۲۲۳	راهبرد ۳-۱-۳	۴۶	۰/۰۴۶۹۸۷	راهبرد ۲-۱-۲	۲۱
۰/۰۱۵۷۰۰	راهبرد ۲-۳-۳	۴۷	۰/۰۴۶۸۰۰	راهبرد ۳-۲-۲	۲۲
۰/۰۱۵۲۲۳	راهبرد ۳-۳-۳	۴۸	۰/۰۴۵۹۶۳	راهبرد ۴-۲-۲	۲۳
۰/۰۱۲۵۴۶	راهبرد ۳-۱-۱	۴۹	۰/۰۴۳۷۷۵	راهبرد ۴-۳-۲	۲۴
۰/۰۱۱۴۹۸	راهبرد ۲-۱-۳	۵۰	۰/۰۴۲۶۵۸	راهبرد ۵-۱-۲	۲۵

گام پنجم: بر اساس نتایج به دست آمده، رتبه‌بندی راهبردهای پیشگیری بر اساس روش تاپسیس به منظور دستیابی به اهداف این پژوهش در این مرحله مورد تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش در چهار دسته راهبردهای اولویت اول، دوم، سوم و چهارم دسته‌بندی شدند. راهبردهای ردیف ۱ تا ۱۰ به عنوان راهبردهای اولویت نخست، راهبردهای ردیف ۱۱ تا ۲۵ به عنوان راهبردهای اولویت دوم، راهبردهای ردیف ۲۶ تا ۴۰ به عنوان راهبردهای اولویت سوم و راهبردهای ردیف ۴۱ تا ۵۰ به عنوان راهبردهای اولویت چهارم دسته‌بندی شدند.

گام ششم: حال که راهبردهای مؤثر در پیشگیری از جرم سرقت در شهر تهران را به دست آورده‌ایم، شایسته است تا بر اساس روش تاپسیس، با توجه به معیارهای قانونی، علمی، وظیفه‌ای (ساختاری و ماهیتی) عملکرد نقش‌های حقیقی و حقوقی، نسبت به اولویت‌بندی انجام این راهبردها توسط این نقش‌ها پرداخته شود.

جدول ۲ - میانگین امتیازهای کسب شده هر نقش بر اساس نظر سنجی از خبرگان و صاحب‌نظران

معیار										تسهیم در پیشگیری از جرم سرقت				
مشارکتی			وظیفه‌ای (ماهیتی و ساختاری)			علمی			قانونی			پیشگیری کيفری	پیشگیری وضعی	پیشگیری اجتماعی
۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۵	قوه قضائیه	وزارت راه و شهرسازی	وزارت آموزش و پرورش
۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۵	پلیس	وزارت صنعت، معدن و تجارت	سازمان صدا و سیما
۵	۵	۵	۴	۵	۵	۴	۵	۵	۴	۵	۵	سایر سازمان‌ها، نهادها و آحاد جامعه (از طریق اعمال محرویت‌های اجتماعی)	سازمان شهرداری	وزارت بهداشت
۴	۵		۵	۵		۵	۴		۵	۵			وزارت فناوری اطلاعات و ارتباطات	وزارت رفاه و تأمین اجتماعی

معیار										تسهیم در پیشگیری از جرم سرقت					
مشارکتی		وظیفه‌ای (ماهیتی و ساختاری)		علمی		قانونی		پیشگیری کیفری	پیشگیری وضعی	پیشگیری اجتماعی					
	۴	۵		۴	۵		۴	۴		۴	۵	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	قوه قضائیه		
		۵	۵		۵	۴		۵	۵		۵	۵	وزارت فن آوری اطلاعات و ارتباطات	پلیس	
	۴	۴		۴	۴		۵	۵		۴	۴	وزارت آموزش عالی	سازمان‌های مردم نهاد		
		۵	۵		۴	۵		۴	۵		۴	۵	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	شورای محلات	
	۴	۵		۴	۵		۴	۴		۵	۵	سازمان شهرداری	آحاد شهروندان		
		۳	۵		۳	۴		۳	۴		۳	۴	سازمان‌های مردم نهاد	سایر سازمان‌ها	
			۴			۵		۴				۵	وزارت ورزش و جوانان		
			۴					۵				۴	سازمان زندان‌ها و اقدامات		

معیار												تسهیم در پیشگیری از جرم سرقت		
مشارکتی			وظیفه‌ای (ماهیتی و ساختاری)			علمی			قانونی			پیشگیری کیفری	پیشگیری وضعی	پیشگیری اجتماعی
														تأمینی تربیتی
		۵			۵			۵			۵			ستاد مبارزه با مواد مخدر
		۵			۵			۵			۵			خانواده
		۵			۴			۴			۴			کمیته امداد امام خمینی (ره)
		۵			۳			۴			۴			قوه قضائیه
		۵			۵			۴			۴			پلیس
		۲			۲			۲			۳			سایر سازمان‌ها

جدول ۳- امتیازها و رتبه هر نقش در پیشگیری از جرم سرقت بر اساس روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس

رتبه نقش	عنوان نقش	امتیاز حاصل از مدل تاپسیس	رتبه نقش	عنوان نقش	امتیاز حاصل از مدل تاپسیس
۱	خانواده	۰/۰۸۶۴۵۲	۱۸	سایر سازمان‌ها	۰/۰۴۸۶۹۸
۲	وزارت آموزش و پرورش	۰/۰۸۶۳۲۱	۱۹	وزارت راه و شهرسازی	۰/۰۴۸۶۰۰
۳	سازمان صدا و سیما	۰/۰۷۴۵۳۲	۲۰	وزارت صنعت، معدن و تجارت	۰/۰۴۸۵۵۵
۴	وزارت بهداشت	۰/۰۷۲۰۳۵	۲۱	سازمان شهرداری (در پیشگیری وضعی)	۰/۰۴۸۳۲۲

رتبه نقش	عنوان نقش	رتبه نقش	عنوان نقش	رتبه نقش	عنوان نقش
۵	وزارت رفاه و تأمین اجتماعی	۲۲	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (در پیشگیری وضعی)	۰/۰۷۲۰۲۰	۰/۰۴۷۵۵۸
۶	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۲۳	پلیس (در پیشگیری وضعی)	۰/۰۶۹۲۵۴	۰/۰۴۷۴۰۰
۷	وزارت فناوری اطلاعات و ارتباطات	۲۴	قوه قضائیه (در پیشگیری وضعی)	۰/۰۶۸۲۵۳	۰/۰۴۶۹۸۸
۸	وزارت آموزش عالی	۲۵	سازمان‌های مردم نهاد (در پیشگیری وضعی)	۰/۰۶۵۲۳۳	۰/۰۴۵۴۲۳
۹	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (در پیشگیری اجتماعی)	۲۶	شورای محلات	۰/۰۶۴۷۸۹	۰/۰۴۴۴۲۸
۱۰	سازمان شهرداری (در پیشگیری اجتماعی)	۲۷	آحاد شهروندان	۰/۰۶۳۷۸۶	۰/۰۴۴۳۲۸
۱۱	سازمان‌های مردم نهاد (در پیشگیری اجتماعی)	۲۸	سایر سازمان‌ها	۰/۰۶۰۵۵۸	۰/۰۴۳۱۲۴
۱۲	وزارت ورزش و جوانان	۲۹	قوه قضائیه	۰/۰۶۰۵۵۷	۰/۰۴۲۵۵۸
۱۳	سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی تربیتی	۳۰	پلیس	۰/۰۵۴۶۸۹	۰/۰۴۲۴۰۰
۱۴	ستاد مبارزه با مواد مخدر	۳۱	سایر سازمان‌ها، نهادها و آحاد جامعه (از طریق اعمال محرومیت‌های اجتماعی)	۰/۰۵۳۷۸۸	۰/۰۴۰۵۵۵

رتبه نقش	عنوان نقش	رتبه نقش	عنوان نقش	رتبه نقش	عنوان نقش
۱۵	کمیته امداد امام خمینی (ره)			۰/۰۵۲۴۷۳	امتیاز حاصل از مدل تاپسیس
۱۶	قوه قضائیه (در پیشگیری اجتماعی)			۰/۰۵۱۹۸۸	امتیاز حاصل از مدل تاپسیس
۱۷	پلیس (در پیشگیری اجتماعی)			۰/۰۴۹۵۵۸	امتیاز حاصل از مدل تاپسیس

نتیجه‌گیری

جمع‌بندی اولیه و نگاه ریز بینانه از راهبردهای احصاء شده و نقش‌های مطرح شده در مقوله پیشگیری از جرم سرقت در شهر تهران نشان می‌دهد:

راهبردهای با اولویت نخست همگی مبتنی بر پیشگیری اجتماعی، راهبردهای با اولویت دوم همگی مبتنی بر پیشگیری وضعی، راهبردهای با اولویت سوم مبتنی بر ترکیب پیشگیری اجتماعی و وضعی و راهبردهای با اولویت چهارم مبتنی بر پیشگیری کیفی از جرم سرقت هستند. از نگاه خبرگان، راهبردهای پیشگیری کیفی در اولویت آخر راهکارها قرار گرفته و به نوعی با مفهوم مضیق پیشگیری از جرم که اقدامات کیفی را اساساً در زمره رویه‌های پیشگیری از جرم به حساب نمی‌آورد، همخوانی دارد. از منظر خبرگان و کارشناسان که اقدام به مطالعه پرونده‌های سرقت شهر تهران داشته‌اند، نقش‌های حقیقی و حقوقی با قابلیت فعالیت پیشگیری اجتماعی در اولویت نخست اجرای راهبردهای پیشگیری از سرقت، نقش‌های حقیقی و حقوقی با قابلیت فعالیت پیشگیری وضعی در اولویت دوم اجرای راهبردهای پیشگیری از سرقت، نقش‌های حقیقی و حقوقی با قابلیت فعالیت پیشگیری کیفی در اولویت سوم اجرای راهبردهای پیشگیری از سرقت، می‌باشد. از نظر نویسندگان هیچ نقش حقیقی (اعم از دولتی و غیردولتی) و یا حقوقی (اعم از دولتی و غیردولتی) را نمی‌توان یافت که نقش او در

قالب فعالیت‌های علمی، قانونی، وظیفه‌ای، مشارکتی و ... در مقوله پیشگیری از جرم بی‌اثر باشد.

بر اساس مطالعات صورت گرفته می‌توان بیان داشت که آحاد شهروندان و چهره‌های برجسته ملی، مذهبی، هنری، ریش‌سفیدان و معتمدین محلی، کسبه، معلمان، اساتید دانشگاه و... به‌عنوان نقش‌های حقیقی می‌توانند در حوزه‌های مختلفی آموزشی و نظارتی عملکرد بسزایی را در پیشگیری از وقوع جرم سرقت داشته باشند. با علم به مطالب بیان شده در بالا، در کشور ما علی‌رغم این که نقش‌های حقیقی و حقوقی بسیاری در قالب فعالیت‌های مختلف اقدامات فراوانی در زمینه پیشگیری از جرم سرقت انجام داده‌اند، لذا باید اقدامات زیر را برای به‌دست آوردن نتایج قابل قبول و اثربخشی انجام دهند:

- تمرکز بر عمل کردن هر یک از نقش‌های حقیقی و حقوقی در حوزه پیشگیری از سرقت و توجه به رویکرد چند نهادی در مقوله پیشگیری از جرم سرقت.
- کارآمد کردن سازمان و یا نهاد واحد برای ایجاد الزام در شخصیت‌های حقیقی و حقوقی به منظور یکپارچه سازی برنامه‌های پیشگیری از جرم سرقت.
- استفاده از پشتوانه علمی و قانونی مناسب در جهت برنامه‌های پیشگیری از جرم سرقت و بهره‌مندی از بازوان مناسب اجرایی در این زمینه.
- همانطور که در راهبردها و بیان نقش‌ها دیدیم، آحاد شهروندان، اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و... به‌عنوان یکی از بازیگران و کنشگران مقوله پیشگیری از وقوع جرم، می‌توانند نقش بسزایی را در ارائه طرح‌ها و برنامه‌های نوین پیشگیری از جرم سرقت داشته باشند که حضور آنها بر اساس تبصره ماده دوم قانون پیشگیری از وقوع جرم، منوط به دعوت دبیر شورا و بدون داشتن حق رأی می‌باشد.

تحقیقات رضایی و همکاران (۱۴۰۱)، ستوده گندشیمین و همکاران (۱۳۹۹)، ابوذری و همکاران (۱۳۹۸) و مارک لوند و همکار (۲۰۱۴)، در این زمینه نیز نشان دهنده آن است که اجرای برنامه‌های چهارگانه در پیشگیری از جرم سرقت مؤثر بوده و اجرای این برنامه‌ها به صورت تک نهادی مؤثر نخواهد بود. نتایج حاصل از این بخش نشانگر آن است که ابعاد مختلف پیشگیری (وضعی، اجتماعی، کیفری) باید توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف اجرا تا بر اساس معیارهای غالب هر کدام (علمی، قانونی، وظیفه‌ای و مشارکتی) تقسیم وظایف صورت گیرد، این مسأله با نتایج حاصل از تحقیقات رضایی و همکاران (۱۴۰۱)، فتحی و همکاران (۱۴۰۰)، درویشی و همکاران (۱۳۹۸)، در زمینه تأثیر هر سه مقوله پیشگیری در جلوگیری از سرقت‌های خرد هم‌سو است. وقتی نظام عدالت کیفری هیچ مطالبه‌ای را از سایر نقش‌های حقیقی و حقوقی (دولتی و غیردولتی) نداشته باشد، رفته‌رفته میزان مشارکت سایر نقش‌ها (به‌خصوص شهروندان و سازمان‌های مردم‌نهاد) در امر پیشگیری از سرقت کم شده و روحیه مطالبه‌گری از سیستم عدالت کیفری در مقوله پیشگیری از جرم سرقت در آنها افزایش می‌یابد. اجرای برنامه‌های چهارگانه در پیشگیری از جرم سرقت مؤثر بوده و اجرای این برنامه‌ها به صورت تک نهادی مؤثر نیست. این مسأله با نتایج تحقیق نامور و همکاران (۱۳۹۹)، هینو (۲۰۱۸) و دیتز (۱۹۹۷) هم‌سو می‌باشد.

پیشنهادات کاربردی

در راستای تبیین و بکارگیری نقش‌های حقیقی و حقوقی در پیشگیری از جرم سرقت، می‌توان از پیشنهادات زیر استفاده کرد:

- در جلسه شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم راهبردهای احصاء شده بر اساس تسهیم نقش‌های حقیقی و حقوقی مشخص شده، مالکین آن تعیین و نسبت به اجرای آن پایش راهبردی انجام گیرد.
- وزارتخانه‌های بهداشت و درمان، ارتباطات و فناوری اطلاعات، علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزرات علوم، بانک مرکزی و... که نقش

بسیزایی را در مقوله پیشگیری از جرم دارند، برای ایفای نقش حقیقی و حقوقی در پیشگیری از جرم به اعضای شورای عالی پیشگیری اضافه شوند.

- رئیس شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم، از افراد غیر وابسته به سران قوا انتخاب و مصوبات شورا بدون نیاز به تأیید سران سه قوه لازم الاجرا باشد.
- از سایر سازمان‌های مردم‌نهاد و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها که از اشرافیت لازم به مقوله‌های پیشگیری از وقوع جرم دارند، با داشتن حق رأی دعوت به عمل آید.
- بر اساس نوع راهبردهای پیشگیری از جرم و متولیان مربوطه، کمیسیون‌های تخصصی پیشگیری از جرم سرقت در هر یک از سازمان‌ها و نهادها، متناسب با نوع شاخص و معیار مربوطه (علمی، قانونی، وظیفه‌ای و مشارکتی) تشکیل و نتایج حاصله به شورای عالی پیشگیری از جرم در سطح استان و سپس کشور انعکاس داده شود.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله، از کلیه کارکنان، کارشناسان و خبرنگاران که ما را در فرآیند این تحقیق با نظرات ارزشمند یاری کرده و با دیدگاه‌های سازنده خود بر غنای پژوهش افزودند، قدردانی می‌کنند.

منابع

- (۱) ابراهیمی، شهرام، (۱۳۹۴)، کنگره‌های پنج سالانه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل با تأکید بر رهیافت‌های کنگره سیزدهم، فصلنامه علمی مطالعات پیشگیری از جرم، (۳۶)، ۱۰، صص ۴۷-۶۶.
- (۲) ابوذری، مصطفی، رشیدپور، پروانه و تجا، ماهرخ. (۱۳۹۸). تأثیر نقش سازمان‌های مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم، بابل: ششمین کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی.
- (۳) ایرانشاهی، حمید، معظمی، شهلا. (۱۳۹۰). پیشگیری از وقوع جرم و نقش سازمان‌های مسؤل در قوانین ایران، تهران: انتشارات جاودانه، جنگل، چاپ دوم.

- ۴) بارانی، محمد. (۱۳۹۳). *پیشگیری از جرائم جهانی*، تعهد بین‌المللی دولت‌ها، تهران: نشر میزان.
- ۵) باوی، علیرضا. (۱۳۹۷). *چالش‌های پیشگیری از جرم از طریق مشارکت نهادهای دولتی*، فصلنامه علمی تخصصی *رهیافت پیشگیری قوه قضائیه*، (۴)۱، صص ۸۸-۷۳.
- ۶) جهانگیری رسا، رسول. (۱۳۸۸). *مبانی و جلوه‌های شرکت مردمی در پیشگیری از جرم*، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران (پردیس قم).
- ۷) درویشی، صیاد، جزینی، علیرضا و خداداد، رضا. (۱۳۹۸). *شناسایی اقدامات اجرایی پیشگیری از سرقت خرد در استان قم*، فصلنامه *انتظام اجتماعی*، (۴)۱۱، صص ۲۴-۱.
- ۸) رضایی، غلامرضا، محمدی‌مقدم، یوسف، احمدی‌مقدم، اسماعیل، بارانی، محمد. (۱۴۰۱). *الگوی تحول سازمانی در پیشگیری انتظامی از جرم با رویکرد جهادی*. *پژوهش‌های مدیریت انتظامی*، (۱)۱۷، صص ۳۷-۹.
- ۹) رفیع‌پور، فرامرز. (۱۳۸۰). *کند و کاو و پنداشته‌ها مقدمه‌ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی*، تهران: چاپ یازدهم، انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- ۱۰) زند، سعید، (۱۳۹۹)، *مطالبه‌گری از سایر دستگاه‌ها و نهادها در مقوله پیشگیری از جرم سرقت*، تهران، فصلنامه *کارآگاه*، پلیس آگاهی.
- ۱۱) ستوده‌گندشیمین، یوسف و بیابانی، غلامحسین. (۱۳۹۹). *تأثیر اقدامات نهاد عدالت کیفری در پیشگیری از تکرار سرقت توسط سارقین حرفه‌ای و سابقه‌دار (مطالعه موردی سرقت‌های خرد سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ شهرستان اردبیل)*، فصلنامه *کارگاه*، (۵۲)۱۳، صص ۱۲۵-۱۰۰.
- ۱۲) شیری، عباس. (۱۳۹۶). *نقد و بررسی قانون پیشگیری از جرم مصوب ۱۳۹۴/۰۶/۰۷*، فصلنامه *رهیافت پیشگیری از جرم*، پیش شماره اول، قوه قضائیه، صص ۲۰-۷.
- ۱۳) فتحی، آیت‌اله، شریفی‌رهنمو، سعید، شریفی‌رهنمو، مجید و حسین‌پور، سهیلا. (۱۴۰۰). *بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر پدیده سرقت‌های خرد در شهر همدان*، فصلنامه *دانش انتظامی*، (۴)۲۳، صص ۸۱-۵۳.

- ۱۴) شیروانی، محمد، کیانی، علی مسعود. (۱۳۹۵). بررسی رقم سیاه جرم در منطقه ده، تهران. دو فصلنامه حقوق جزا و سیاست جنایی، ۱(۱)، صص ۱۴۳-۱۲۱.
- ۱۵) عطاشنه، منصور، امیری، مهدی. (۱۳۸۹). علل و عوامل جرم سرقت در شهر اهواز (سالهای ۷۵ تا ۸۵)، فصلنامه علوم اجتماعی، ۴(۱۳)، صص ۱۲۶-۱۰۳.
- ۱۶) عطایی، حامد، (۱۳۹۹)، سایت خبرگزاری میزان، ۹۹/۰۳/۲۷.
- ۱۷) منظمی تبار، جواد، دوستدار، رضا، سمیعانی، محمد، رفیعی دولت‌آبادی، محمدرضا، منظمی تبار، علیرضا. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی تعامل پلیس و قوه قضائیه در پیشگیری از جرم. پژوهش‌های مدیریت انتظامی، ۱۷(۲)، صص ۲۲۶-۲۰۳.
- ۱۸) نامور، سجاد، بخشی، حامد و ایمانیان، مسعود. (۱۳۹۹). هزینه‌های اقتصادی ناشی از انواع سرقت و احساس ترس و ناامنی شهروندان، فصلنامه کارگاه، ۱۴(۳۵)، صص ۱۰۳-۷۹.
- ۱۹) نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۳)، مباحثی در علوم جنایی؛ تقریرات درس جرم‌شناسی، به کوشش شهرام ابراهیمی.
- ۲۰) یعقوبی، پرویز، محمودلی، مجید. (۱۳۹۲). مطالعه تطبیقی سیاست‌های پیشگیری از جرم در پلیس ایران و ترکیه، فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس، ۴(۱۳)، صص ۱۵۶-۱۲۵.
- 21) Abedi, M. & Norouzi, G. H. (2016). A general framework of TOPSIS method for integration of airborne geophysics, satellite imagery, geochemical and geological data. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoformation*, (46), pp 31-44.
<http://adsabs.harvard.edu/abs/2016IJAEO..46...31A>
- 22) Arisukwu, Ogadimma, Igbolekwu, Chissa, Oye, Joseph, Oyeyipo, Eyitayo, Asamu, Festus, Rasak, Bamidele & Oyekola, Isaac, (2020), *Community participation in crime prevention and control in rural Nigeria*, Heliyon, 6(9).
- 23) Clarke, R.V., Eck, J. (2003). *Become a problem-solving crime analyst*. London: Jill Dando Institute of Crime Science, University College London .
- 24) Felson M (2008). *The Ecosystem for Organized Crime* ,Helsinki: HEUNI, HEUNI Paper No. 26.P. 9.
- 25) Gadsden, H., Henderson, M. (2003). *Good practice in community crime prevention models*. Paper presented at the 17th

- Annual Australian and New Zealand Society of Criminology conference, Controlling Crime: Risks and Responsibilities, Sydney, Australia.
- 26) Hino, Kimihiro, (2018), Plus Bouhan: A new community-based approach to crime prevention in Japan, *International Journal of Law Crime and Justice*.
- 27) Marklund, Fredrik , Merenius, Sara .(2014). *Crim Prevention in Hot spots*, Bra, Swedish Council for the Prevention of Crime. Office for national statistics ,(overview of burglary and other house hold theft : England and wales.
- 28) Tilly,Nick. (2009). *Crim prevention*, Willan publishing, UK.
- 29) Xu, L., & Yang, J. B. (2001). *Introduction to multi-criteria decision-making and the evidential reasoning approach*, Manchester School of Management.

